

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розкрито значущість і актуальність формування морально-етичних цінностей студентської молоді; проаналізовано особливості сучасної студентської молоді, щодо їх моральності та морально-етичного потенціалу; розглянуто завдання та особливості використання проектної діяльності у вищому навчальному закладі з метою успішного формування морально-етичних цінностей.

Ключові слова: цінності, мораль, етика, моральність, студентська молодь, проект, морально-етичне виховання, проектування, проектна діяльність.

Аннотация. В статье раскрыто значимость и актуальность формирования морально-эстетических ценностей студенческой молодежи; проанализировано особенности современной студенческой молодежи, относительно их моральности и морально-этического потенциала; рассмотрено задания и особенности использования проектной деятельности у высшем учебном заведении, с целью успешного формирования морально-этических ценностей.

Ключевые слова: ценности, мораль, этика, моральность, студенческая молодежь, проект, морально-эстетическое воспитание, проектирование, проектная деятельность.

Resume. The article shows the importance and the actuality of formation moral and ethical values of students; peculiarities of contemporary students, when we talk about their morality, moral and ethical potential are analyzed; tasks and

peculiarities of the project activities in higher education for the successful formation of moral and ethical values.

Key words: *values, moral, ethics, morality, students, the project, moral and ethical education, project activity.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Процеси оновлення, які охопили усі сфери життєдіяльності українського суспільства, вимагають суттєвих змін і в освітній галузі. Інтеграція у європейський та світовий освітній простір, перехід на нові освітні моделі, запровадження інноваційних технологій навчання та виховання стають важливими завданнями в модернізації вітчизняної освіти.

Загальна соціальна ситуація, поява якісно нових вимог з боку суспільства до особистості, розмитість і девальвація системи традиційних цінностей актуалізує проблеми морально-етичного виховання, зокрема, формування морально-етичних цінностей.

На сьогодні маємо ситуацію, коли молодь, з одного боку, прагне знайти себе, розкрити свої здібності, самовиразитися і самореалізуватися, бути потрібним іншим. З іншого боку, загострення кризи в економічній і соціально-культурній сферах, об'єктивна оцінка негативних тенденцій у нашому суспільстві викликає суперечливе ставлення до моралі, домінування у значній частини молоді нігілізму та інфантилізму, сумніви у необхідності бути моральнісною особистістю, керуватись морально-етичними цінностями.

Суспільство потребує зміни парадигми виховання, нової логіки побудови та управління виховним процесом, нових технологій педагогічної діяльності, де б органічно поєднувалася теорія і практика. Це, у свою чергу, актуалізує значення використання психолого-педагогічного проектування, проектної діяльності, як інноваційного перетворення у вищих навчальних закладах.

Як стверджував Г. Костюк, виховувати, – це проектувати поступове становлення якостей особистості і керувати здійсненням накреслених проектів

[8, с. 308].

Безперечно, що у сучасній педагогічній науці існують об'єктивні передумови для дослідження проблеми формування морально-етичних цінностей студентської молоді, зокрема, у проектній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема становлення і розвитку морально-етичних цінностей завжди була, та й залишається одним з магістральних напрямів наукового пошуку в філософії, психології та педагогіці.

В працях Аристотеля, Платона, Протагора, Сократа розглядається поняття «благо», яке зумовлює існування людських уявлень про «бажане» і «належне». Давньогрецький філософ Протагор наголошує, що вищою цінністю є людина; саме вона – «це міра всіх речей».

В подальшому пошуки і зусилля науковців щодо питання формування цінностей відображено в аксіології – науці про природу цінностей, зв'язок різних цінностей між собою, соціальними і культурними факторами та структурою особистості.

Проблема формування морально-етичних цінностей знайшла відображення у працях І. Беха, В. Бутенко, Л. Божович, Б. Братусь, І. Зязюна, О. Киричука, О. Коберника, В. Кременя, Г. Пустовіта, О. Сухомлинської, В. Оржеховської, О. Савченко та ін. На думку І. Беха, виховання на основі цінностей – це провідний шлях формування особистості, її духовного світу [1].

Варто зазначити, що на важливість забезпечення психолого-педагогічного проектування у процесі морально-етичного виховання свого часу вказували А. Макаренко, В. Сухомлинський, які вбачали в ньому можливість визначення перспектив розвитку та становлення особистості. На думку А. Макаренка, «добре в людині завжди доводиться проектувати і педагог зобов'язаний це робити» [9, с. 134].

Проблематика використання проектних технологій у педагогічному

процесі висвітлюється зарубіжними авторами, зокрема, Д. Айрінг, Д. Джонс, Д. Дьюї, Д. Жак, У. Кілпатрик, М. Легутке, Д. Ньюман, Х. Томас, В. Штейнберг, Д. Фрід та ін., та у роботах вітчизняних (П. Балабанов, В. Галузинський, О. Киричук, О. Коберник, П. Орлов та ін.) науковців.

Для дослідження теоретичних основ проектування виховного процесу важливе значення мають дослідження психологів (Г. Балл, С. Василейський, М. Боришевський, Л. Бурлачук, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв, В. М'ясищев, В. Моляко, С. Рубінштейн), в яких розглядаються проблеми розвитку і виховання особистості; педагогів (С. Гончаренко, В. Маслов, О. Мороз, Н. Ничкало, В. Пікельна, М. Стельмахович, В. Струманський, М. Сметанський, М. Ярмаченко), в роботах яких розкриті теоретико-методичні основи організації та управління виховним процесом.

Питання змісту, відбору, методики виконання проектів, здійснення проектної діяльності висвітлюються в працях П. Кручиніна, Н. Матяш, М. Павлова, О. Пехоти, Є. Полат та ін.

Роль педагогічного проектування в процесі навчально-пізнавальної діяльності студентів вивчали. І. Іванюк, В. Копилова, С. Мартиненко, В. Титова та ін.

Однак, потребує дослідження проблема формування морально-етичних цінностей студентської молоді у проектній діяльності.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у розкритті потенціалу проектної діяльності щодо формування морально-етичних цінностей студентської молоді на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Методологічною основою морального виховання є етика (грец. Ethika, від ethos – звичка, вдача) – наука про мораль, її природу, структуру і особливості походження. Етика як філософська наука, започаткована ще Арістотелем, розглядає дилему про те, як має чинити людина та теоретичні питання про походження і сутність моралі. Поняття «моральний», «моральність» використовують, коли мова йде про конкретний вчинок,

практичну сторону стосунків. Та, власне, «моральність не є низкою правил, – стверджував П. Юркевич, а є життям і до того ж цілком нормальним» [11, с.143]. Отже, мораль, етику і моральність не можна вважати синонімами. Виховання молодого покоління, молоді, на думку О. Вишневського, має забезпечити формування в них системи морально-етичних цінностей [2].

Мораль – це ціннісно-орієнтаційне ставлення до світу, система принципів, норм і правил, які регулюють поведінку людини в суспільстві, роблять її правильною. Моральні відносини у суспільстві спираються на цінності. Цінності – це об'єкти, явища та їх властивості, а також абстрактні ідеї, які втілюють у собі узагальнені ідеали і виступають завдяки цьому як еталон [7, с. 367]. Це те, що людина найбільше цінує у житті, оточуючому її світі, людях, матеріальній та духовній культурі; це те, чим вона особливо дорожить і чому надає найважливіше значення.

З філософського і нормативного обсягу етики можемо виокремити ті морально-етичні цінності, які відповідають загальноприйнятим у світі принципам поведінки та належать до загальнолюдських цінностей, що мають універсальне значення та необмежену сферу застосування – доброта, правда, любов, чесність, гідність, краса, мудрість, справедливість, порядність, єдність слова і справи, терпимість, доброзичливість, тактовність, делікатність, справедливість, самокритичність, культура мови та ін. Вони визначають поведінку людини, її ставлення до суспільства, забезпечують внутрішню потребу особистості до здійснення моральних дій та вчинків. Науковці вважають, що суспільні ідеали засвоюються особистістю і вже як «модель того, що повинно бути» штовхають її до активності, у процесі якої відбувається їх предметне втілення; ці ж предметно втілені цінності, у свою чергу, стають основою для формулювання суспільних ідеалів і так нескінченно. Особливу роль відіграють цінності, які людина ставить перед собою як цілі. Тоді все те, що вона робить для їх досягнення, набуває особливого змісту. При цьому відбувається перенесення зусиль із самої цілі на процес діяльності. М. Рокич визначає цінності як «засіб поведінки» і «термінальний стан». Відповідно,

науковець виділяє термінальні цінності – що представляють мету або стан, якого бажано досягти та інструментальні цінності – що представляють метод або засоби досягнення мети. Термінальні цінності носять більш стійкий характер, ніж інструментальні, причому для них характерна менша індивідуальна варіативність. До термінальних цінностей М. Рокич відносить: активне та продуктивне життя, життєву мудрість, здоров'я, цікаву роботу, красу природи та мистецтва, кохання та щасливе сімейне життя, матеріальну забезпеченість, наявність добрих та вірних друзів, самопізнання та саморозвиток, свободу, щастя інших людей, творчість, упевненість у собі; до інструментальних – акуратність, вихованість, високі запити, життєрадісність, дисциплінованість, незалежність, нетерпимість до недоліків, освіченість, відповідальність, раціоналізм, самоконтроль, сміливість у відстоюванні своїх поглядів, тверду волю, терпимість, широту поглядів [7].

Науковці виокремлюють ціннісні орієнтації засновані на п'яти важливих чинниках:

- цінності, засновані на відношенні людини до природи;
- цінності ідеальної особи;
- цінності людських відносин;
- цінності часу та його організації;
- цінності природи та людини.

Цінності (як складові моральної свідомості) мають свою ієрархію: морально-етичні норми, в яких моделюється ціннісна структура певних вчинків та відносин, та моральне оцінювання, що здійснюється через моральні поняття, моральні принципи та моральні ідеали. При цьому моральне оцінювання може мати об'єктивний та суб'єктивний характер. Об'єктивність морального оцінювання зумовлюється суспільною практикою, а суб'єктивність – потребами та інтересами суб'єкту оцінювання, що мають найрізноманітнішу природу. Через це та чи інша цінність, може бути відображена в оцінюванні з різним ступенем адекватності [7].

Формування морально-етичних цінностей – важлива умова повноцінного розвитку, так у народній мудрості стверджується: той, хто встигає у науці, але відстає від моральних норм, більше відстає, ніж встигає. Тому у суспільстві до студентської молоді пред'являються підвищені морально-етичні вимоги, більш висока і багатогранна міра моральної відповідальності і норм поведінки, покладається особлива відповідальність за результати діяльності в інтересах майбутнього держави, а отже й свого майбутнього,

Період студентства є важливим етапом формування та розвитку особистості у цілому. Важливе значення він має і у морально-етичному розвитку.

Науковці зазначають, що «студентство, з одного боку, повністю відповідає своїй назві «студент», тобто «наполегливо працюючий, бажаючий знань», оскільки прагне знайти себе, розкрити свої здібності, самовиразитися, бути потрібним іншим. З іншого боку, об'єктивна оцінка негативних тенденцій у нашому суспільстві викликала у молоді зниження довіри до моральних та етичних цінностей. Наукові наголошують, що одночасно підвищується релігійність хлопців і дівчат, та погіршується морально-ціннісний потенціал частини молоді. Про це свідчить відношення студентських колективів до аморальних і протиправних проступків інших. Якщо раніше такі вчинки підлягали громадському осуду, то зараз спостерігається спокійне, байдуже ставлення багатьох студентів [4].

У роки навчання у вищих закладах освіти найбільш активно відбувається процес переосмислення ідеалів і цінностей. Студент замислюється над тим, яка його життєва позиція. Саме у цей період більш активно відбувається становлення і закріплення переконань, цінностей, розширюється досвід, необхідний для здійснення соціальних і професійних функцій, засвоєння конкретно-визначених норм і цінностей та набуває значення морально-ціннісне орієнтування.

Одним із шляхів забезпечення ефективності формування морально-етичних цінностей є використання проектної діяльності, яка передбачає

створення проекту одним, двома чи групою виконавців. Робота над проектом дозволяє задіяти не лише інтелект, досвід, свідомість людини, а також її почуття, емоції, вольові якості, емоційно-ціннісне ставлення, дає відчуття успіху.

За твердженням німецького вченого М. Кнолля, проект, як професійне поняття, вживався ще в XVI сторіччі в Італії і Франції для організації навчання мистецтва архітектури через виконання заданих конкурсних проектів [13, с. 60].

У кінці XVIII століття в Європі поняття проект трансформується з архітектурного прийому в педагогічну категорію. За своєю етимологією слово «проект» походить від латинського *«pro»* – *наперед* і *«jacere»* – *кидати*, що буквально перекладається як, «викинутий, виставлений наперед» [3, с. 164]. У російській та українській мовах слово проект означає задуманий план дій, намір.

Аналізуючи процес проходження проекту, творче опрацювання професійно значущих для них завдань, В. Кілпатрік писав: «Якщо особистості надавати можливість користуватися «свободою в дії», то вона буде здатна отримати незалежність, право на оцінювання й участь у подальшому розвитку демократії» [12, с. 320].

В. Кілпатрік запропонував чотири типи проектів: творчий проект, розважальний, проблемний і проект індивідуального навчання. Він доводив, що кожен проект проходить чотири фази: визначення мети, планування, виконання, оцінка-обговорення.

Німецький педагог А. Флітнер образно характеризує проектну діяльність як процес, в якому обов'язково беруть участь розум, серце і руки, тобто відбувається усвідомлення самостійно здобутої інформації крізь призму особистісного ставлення до неї та оцінку результатів діяльності в кінцевому продукті.

Проектна діяльність сприяє розвитку ініціативи, самостійності, організаторських здібностей, стимулює процес саморозвитку. Метод проектів сприяє не лише розкриттю можливостей і здібностей, а й усвідомленню, оцінці особистісних ресурсів, визначенню особистісно-значущих і соціально

ціннісних перспектив. Актуалізація внутрішніх сил здійснюється самою особистістю, котра намагається оволодіти необхідною інформацією, знаннями, актуалізує ті чи інші ціннісні орієнтації, які сприяють йому в досягненні мети.

Кожний проект повинен мати:

– конкретну мету, яка дозволяє відкривати, пізнавати та оцінювати щось нове;

– тісний зв'язок з життєво важливими темами, що спонукатимуть формування системи морально-етичних цінностей, такими наприклад, як: охорона навколишнього середовища, збереження миру між народами, сенс життя, стосунки між людьми, любов тощо.

Приклади проектної діяльності, до якої можуть залучатись студенти різноманітні та багатогранні. Скажімо, студентами факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини було розроблено та вдало реалізовано ряд проектів, зокрема: «Знайомтесь: моя група!», «Наші менші брати», «Приймальна Святого Миколая», «Літопис нашої групи», «Путівник по університету», «Мої захоплення», «Навчальний заклад моєї мрії», «Мої улюблені свята», «Центр соціальної та освітньої інтеграції осіб з інвалідністю», «Пишемо книгу всі разом», «Історія мого міста», «Студентський благодійний ярмарок», «Зимова казка», «Світ очима студентів» та ін.

Участь студентів у проектній діяльності забезпечує кожного учасника знаннями про норми і цінності моралі, формує морально-етичні цінності, уможливорює здійснення правильного морально-етичного вибору.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, процес формування морально-етичних цінностей студентської молоді є складним та багатомірним, він має здійснюватись з урахуванням особливостей сучасного студентства; науковці визначають його одним з головних завдань становлення особистості.

Таким чином, можемо стверджувати, що використання проектної діяльності у вищих навчальних закладах стає важливим компонентом розвитку

особистості, забезпечує ефективне формування загальнолюдських, морально-етичних цінностей та утверджує їх пріоритет у життєдіяльності. Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. До перспективних напрямів досліджень даної проблематики належить, зокрема, вивчення зарубіжного досвіду щодо формування морально-етичних цінностей студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. / І. Бех – К. Либідь, 2003. – 344 с.
2. Вишневський О. Сучасне українське виховання [Текст] : педагогічні нариси / О. Вишневський. – Львів : Львівський університет, 1996. – С.134-178.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. / С. Гончаренко – К.: Либідь, 1987. – 374 с.
4. Донцов А. Формування моральних механізмів поведінки студентської молоді. / А. Донцов – Харків: Шлях, 1999. – 226 с.
5. Леонтьев А. Лекции по общей психологии / А. Леонтьев. – М. : Смысл; КДУ, 2005. – 511с.
6. Коберник О. М. Сутнісна характеристика проектування педагогічного процесу / О. М.Коберник // Збірник наукових праць УДПУ. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – Ч.2. – С. 101-109.
7. Кордуэлл М. Психология. А - Я: Словарь-справочник / Пер. с англ. К. Ткаченко. / М. Кордуэлл – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. – 448 с.
8. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. Костюк. – Київ: Радянська школа, 1989. – 609 с.
9. Макаренко А. Методика організації виховного процесу // Твори в 7 т. Т.5. / А. Макаренко. – К.: Рад. школа, 1954. – 382с.
10. Сухомлинський В. Розмова з молодим директором. / В. Сухомлинський – К.: Радянська школа, 1988. – 284 с.

11. Юркевич П. Чтения о воспитании. / П. Юркевич – М.: Просвещение, 1965. – С.137-158.
12. Kilpatrick W.H. The project method / W. Kilpatrick // Teachers College Record. – 1918. – № 19. – P. 319–335.
13. Knoll M. The project method: Its vocational education origin and international development / Michael Knoll // Journal of Industrial Teacher Education. – 1997. – Vol. 34 (3). – P. 59–80.